

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN ÖĞRENİMLERİNİ SÜRDÜRMELERİNİN ÖNÜNDEKİ ENGELLER ¹

The barriers aganist the attendance of university students

İdris Şahin*

Necla Şahin - Fırat**

Yunus Remzi Zoraloğlu***

Kemal Açıkgöz****

Öz

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin öğrenimlerini sürdürmelerinin önündeki engellerin neler olduğunu ortaya koymaktır. Araştırma verileri, 13 kamu üniversitesinin birinci ve son sınıf öğrencilerinden 1839 kişiden toplanmıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçlara göre, öğrencilerin % 42,8'i öğrenimlerini tamamlamalarının önünde hiç bir engel görmezken; % 29'u fakülteyle ilgili, % 28,2'si fakülte dışı etkenleri öğrenimlerini tamamlamalarının önündeki en büyük engeller olarak görmektedir. Ayrıca öğrencilerin yaklaşık % 70'i öğrenim harcı ödemeyi uygun bulmamakta veya bu uygulamadan rahatsız olmaktadır.

Anahtar sözcükler: Üniversite, üniversite öğrencisi, öğrenim engelleri

* DEÜ, Buca Eğitim Fakültesi, Dr. / idris.sahin@deu.edu.tr

** DEÜ, Buca Eğitim Fakültesi, Yrd. Doç. Dr. / necla.sahin@deu.edu.tr

*** DEÜ, Buca Eğitim Fakültesi, Yrd. Doç. Dr. / remzi.zoraloglu@deu.edu.tr

**** Emekli öğretim üyesi Prof. Dr. / bilisegitim@gmail.com

Abstract

The purpose of this research is to illustrate the problems of university students. The research was conducted on a total of 1839 first and last year students at 13 public universities. While 42.8 % of the students do not perceive any obstacles against their graduation despite these problems, 29 % of them think that the problems related to the school are the biggest obstacles against their graduation, and 28.2 % think that the problems not concerning the school are the biggest obstacles against their graduation. In addition, 70 % of the students are against paying for their tuition.

Keywords: University, university students, barriers against learning

GİRİŞ

Türkiye’de öğrenciler, üniversitede öğrenim görme fırsatını zorlu bir yarış sonunda elde etmektedir. Üniversiteye girişin önündeki seçme ve eleme süreci, ekonomik, toplumsal, psikolojik pek çok olumsuz etki yaratmakta, yüz binlerce gencin yaşamını neredeyse karartmaktadır. Bu yüzden, Gündoğar, Gül, Uskun, Demirci ve Keçeci’nin (2007) de ifade ettiği gibi, öğrencinin üniversitede bir eğitim programında okuma olanağını elde etmesi; öğrenci ve ailesi tarafından neredeyse öğrencinin “hayatının kurtulması” olarak algılanmaktadır.

Üniversitede geçirilen yıllar, öğrencilerin eğitimsel, sosyal ve kişisel yaşamlarında önemli değişimler yaratan yıllardır. Üniversitelerin temel amacı bilgi üretmek, bilgiyi öğrenciye aktarmak ve yayım yaparak paylaşmaktır (Okçabol, 2007). Üniversiteler bu işlevleri yerine getirip, toplumsal sorunlara çözüm seçenekleri sunarken, kendi içinde de bazı sorunlar yaşanmaktadır. Bu sorunlar özellikle öğrencileri etkilemekte ve onların öğrenimlerini sürdürmelerini zora sokmakta, bazı durumlarda da öğrenimlerini sürdürmelerini engellemektedir. Öğrencinin üniversiteye girmeden önceki üniversite algısıyla üniversitede yaşadıkları arasındaki farklılıklar, bazı hayal kırıklıkları yaşamalarına neden olmaktadır. Bu da öğrencilerde derslere karşı isteksizliğe yol açmakta ve başarılarını olumsuz etkilemektedir.

Öte yandan, öğrenciler öğrenimlerini sürdürürken pek çok sorunla yüz yüze kalmaktadır. Nitekim üniversite öğrencilerinin en önemli gördükleri sorunların başında sırasıyla; “ekonomik sorunlar ve temel gereksinimleri

karşılayamama”, “öğretim programlarıyla ilgili sorunlar” ve “öğretim elemanlarıyla ilgili sorunlar” gelmektedir. Bu sorunları “çevreye uyum sorunu”, “sosyal, kültürel, sanatsal ve sportif etkinliklerin yetersizliği”, “gelecek kaygısı”, “kişisel ve ailevi sorunlar”, “doyumsuzluk”, “fiziksel koşulların yetersizliği”, “demokratik olmayan ortam”, “amaçsızlık”, “entelektüel olmama”, “yönetimsel sorunlar”, “politikayla ilgilenme(me)”, “manevi boşluk” ve “özgüven eksikliği” izlemektedir (Şahin, Şahin-Fırat, Zoraloğlu ve Açıkgöz, 2009). Bununla birlikte, üniversite öğrencileri, bazı kesimlerde potansiyel suçlu olarak da görülmektedir. Bu kesimlere göre üniversiteler anarşi yuvası, öğrenciler de anarşisttir. Bu nedenle öğrencilerin her davranışı denetlenmelidir. Özellikle taşra üniversitelerinde okuyan kız öğrenciler sokakta yürürken çeşitli sataşmalara maruz kalmakta, hava karardıktan sonra sokakta dolaşamamaktadırlar (Ün-Açıkgöz ve Açıkgöz, 1992).

Bu sorunların yanı sıra üniversitelerin disiplin yönetmelikleri yöneticilerin haksız ve yanlı karar vermelerine neden olmakta; disiplin kurullarını neredeyse dokunulmaz hale getirmekte; mevcut pratikler haksız ceza alan öğrenciye bir üst makama başvurup bu cezayı düzeltme şansı vermemektedir (Okçabol, 2007). Öğrenci, eğer kendisine yol gösteren varsa, dava açmak için yeterli olanaklara sahipse ve bu davadan dolayı karşılaşabileceği güçlükleri göze alabiliyorsa, hakkını ancak idari yargıya giderek arayabilmektedir. Ancak davaların kısa sürede sonuçlanmaması nedeniyle öğrencinin bu süreçte yaşadığı kayıpların giderilmesi güçleşmekte veya giderilememektedir.

Diğer önemli bir nokta da, öğrencilerin bir kısmının alt ya da düşük düzeyde geliri olan ailelerden gelmeleridir. Bu ailelerin geçim sıkıntısı yaşadıkları bilinen bir olgudur. Bu tür ailelerden gelen öğrenciler, bir taraftan geçimlerini sağlamaya çalışırken, diğer taraftan da harç ödemek zorunda kalmaları, geçimlerini daha da güçleştirirken, eğitim hakkını kullanmalarına da engel oluşturur. Oysa eğitim hakkı, evrensel, bölünemez, devredilemez bir haktır. Başkasına devredilemeyen hak kavramı, söz konusu hakkın kullanımını sırasında karşılaşılan engellerin ortadan kaldırılmasını gerektirir (Özsoy, 2002).

Eğitim, bir hak değil de gereksinim olarak algılanırsa, günlük yaşamdaki diğer gereksinimlerde olduğu gibi, olanaklar ölçüsünde eğitim almak söz konusu olur. Eğitimin hak olarak görülmesi devlete sorumluk yüklerken, gereksinim olarak algılanması bu sorumluluğun ailelere ve bireye devredilmesi anlamına gelir. Gereksinim söylemi; eğitimin özelleştirilmesine, hak söylemi ise eğitimin bir kamusal alan olarak görülmesine neden olur. Eğitim vazgeçilmez bir kamusal alandır. Kamusal alan olan yükseköğretim giderek artan bir oranda

özel sektöre ve vakıflara bırakılmaktadır (Düzcan ve Zencir, 2004). Bu durum toplumun ekonomik bakımdan dezavantajlı kesimlerinin yükseköğretime erişiminin ve eğitim hakkının kullanılmasının önünde engel olarak görülebilir.

Eğitim, kapitalizmin gelişme sürecinde, insanları ekonominin gereksinimleri doğrultusunda yetiştirmeyi hedefleyerek, insan kişiliğinin tüm yönleriyle geliştirilmesi amacıyla uzaklaşmıştır. Böylece eğitim, doğal bir insan hakkı olma niteliğini yitirerek, kapitalizmin ekonomik değişkenlerinden biri haline getirilmiştir (Ercan, 1998). Bu doğrultuda yükseköğretimin paralı olması gerektiğini savunanlar, yükseköğretimde genellikle yüksek ve orta gelir gruplarına mensup ailelerin çocuklarının yararlandığını; bu durumda, düşük gelirli grubun da dahil olduğu bütün vergi mükelleflerinden toplanan vergilerle yükseköğretime sağlanan kamu desteğinden yoksul aile çocuklarının yararlanmadığı; düşük gelirlilerden yüksek gelirlilere doğru zımni bir kaynak aktarımı olduğu; bu nedenle de yükseköğretimde parasız eğitimin adil olmadığı ileri sürülmektedir (Fernandez ve Rogerson, 1995).

Yükseköğretimin paralı olması gerektiğini savunanların bir diğer gerekçesi de, parasız yükseköğretimde öğrencilerin kayıt yaptırdıkları programlardan mezun olmalarının uzun yıllar almasıdır. Böyle bir sistemin, bir yönüyle kamu kaynaklarının ve ailelerin kaynaklarının israfına; diğer yönüyle de öğrencilerin ve öğretim elemanlarının zamanlarının boşa harcanmasına yol açtığı ileri sürülmektedir (Heath, 1998; Rozada ve Menendez, 2002). Bu tür neoliberal ideolojik yaklaşımlarla, eğitimin kamusal niteliği tartışmaya açılmakta ve eğitimin bireysel getirisinin karşılığı olarak paralı eğitim gündeme getirilmektedir.

Türkiye’de yükseköğretim sisteminde bu neoliberal politikaların egemen kılınması YÖK’ün kurulmasıyla çakışmıştır. Öğrencilerin “müşteri”, yükseköğretim kurumlarının piyasa ilişkileri içinde birer “işletme” olmasına yönelik süreç böylece başlamıştır. Bu yaklaşımla devlet üniversitelerinde öğrencilerden harç alınması uygulamasına başlanmıştır. Bu yaklaşımın ideolojisine ve kendisine, uygulama sürecine yönelik öğrenci eylemleri süregelmiştir. Ancak çeşitli biçimlerde tepkilerini gösteren öğrencilerin, her defasında katı disiplin yönetmelikleri kullanılarak cezalandırılmaları, eğitim sürelerinin uzamasına, eğitimlerinin kesintiye uğramasına ve bazen de engellenmesine yol açmaktadır.

Anılan sorunların her biri öğrenimin sürdürülmesinin önünde engel oluşturabilir. Öğrencinin öğreniminin önünde engel oluşturabilecek etkenler, öğrencinin özel durumundan kaynaklanabileceği gibi, fakülleden

de kaynaklanabilir. Bu etkenler arasında öğrencilerin aile yükümlülükleri, parasal ve kişisel sorunları; derslerin ağırlığı; öğrencilerin ilgisiz olmaları ve yeterince çalışmamaları; sınıf geçme ve sınav kuralları; öğretim elemanlarının tutumu; destek hizmetlerinin yeterli olmaması; kişisel ya da ailevi sorunlar; disiplin kuralları; barınma sorunu ve çevreye uyumsuzluk vb. sayılabilir.

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin öğrenimlerini sürdürmelerinin önündeki engellerin neler olduğunu ortaya koymaktır. Bu engellerin saptanarak ortadan kaldırılmasına yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır. Belirtilen amaca yönelik olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır.

Üniversite öğrencilerinin;

1. öğrenimlerini sürdürürken parasal engellerin çıkacağı endişesine ilişkin görüşleri nelerdir?
2. eğitimsel amaçlarına ulaşmalarının önündeki engellere ilişkin görüşleri nelerdir?
3. öğrenim harcı ödemeye ilişkin görüşleri nelerdir?
4. öğrenim gördükleri okullardan öğrencilerin kaydının silinmesinin nedenlerine ilişkin görüşleri nelerdir?

YÖNTEM

Çalışma Grubu

Bu araştırma tarama modelindedir. Araştırma verileri 2006-2007 öğretim yılında, 13 kamu üniversitesinde 33 fakültenin 26 farklı anabilim dalında okuyan 921 birinci ve 918 son sınıf öğrencisi olmak üzere toplam 1839 kişiden toplanmıştır. Öğrencilerin %51'i (937) kız, %49,0'u (902) erkektir. Bu oranlar, üniversitelerdeki öğrencilerin cinsiyet dağılımına yakındır. Nitekim 2007-2008 öğretim yılında üniversiteye (Açıköğretim hariç) lisans düzeyinde 205.054 öğrenci kayıt yaptırmıştır. Bu öğrencilerin 102.818'i kız, 102.236'sı erkektir. Halen üniversitelerde (Açıköğretim hariç) lisans düzeyinde 436.746'sı kız, 528.547'si erkek toplam 965.293 öğrenci kayıtlı bulunmaktadır (ÖSYM, 2008). Araştırmanın gerçekleştiği üniversite ve fakültelere ilişkin bilgiler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1. Araştırmanın Gerçekleştirildiği Üniversite ve Fakülteler

Üniversiteler	Fakülteler	S	%
Cumhuriyet	Mühendislik, Fen-Edebiyat, Eğitim, Tıp, Diş Hekimliği	232	12,6
Yıldız Teknik	Eğitim, Makine Fak., Kimya- Metalürji	213	11,6
Erciyes	Mühendislik, Güzel Sanatlar, Fen-Ede., Sağlık Yük. Ok.	207	11,3
Dokuz Eylül	Eğitim, Tıp, Mühendislik	182	9,9
Hacettepe	Mühendislik, İktisadi ve İdari Bilimler, Edebiyat	160	8,7
Mersin	Fen-Edebiyat, Eğitim	156	8,5
İnönü	Fen-Edebiyat, İktisadi ve İdari Bilimler, Eğitim	153	8,3
Akdeniz	Mühendislik, Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler	146	7,9
Ege	Fen Fakültesi	139	7,6
Trakya	Eğitim, İktisadi ve İdari Bilimler, Müh.-Mimarlık	137	7,4
Pamukkale	Tıp	44	2,4
Osmangazi	Tıp	41	2,2
ODTÜ	Fen-Edebiyat	29	1,6
Toplam		1839	100

Tablo 1’de görüldüğü gibi araştırma 13 üniversitenin mühendislik, güzel sanatlar, fen-edebiyat, iktisadi ve idari bilimler, edebiyat, eğitim, tıp, diş hekimliği, fen, makine, kimya-metalürji ve mimarlık fakülteleri ile sağlık yüksek okulunda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmaya katılan öğrencilerin babalarının meslekleri “emekli” (%37,2), “memur” (%19,6), küçük esnaf (%9,6), çiftçi (%6,9), hizmetli-düz işçi (%5,6), nitelikli işçi-teknisyen (%4,7), “mühendis/doktor” (%4,4), “tüccar/sanayici” (%3,1) ve diğerleri (%9,0) olarak sıralanmaktadır.

Veri Toplama ve Çözümleme

Araştırmada “Üniversite Öğrencilerinin Beklentileri ve Sorunları” adlı ölçek kullanılmıştır. Bu ölçek, Açıköz tarafından (1988a, 1988b), Daigle’nin California State University öğrencileri üzerinde yaptığı bir araştırmada kullandığı ölçekten yararlanılarak geliştirilmiştir. Ölçekte kişisel özellikleri belirlemeye yönelik sorular ile sıralama ve derecelendirmeye dönük maddeler ve açık uçlu sorular yer almaktadır. Dolayısıyla ölçek, hem nicel hem de nitel veri toplama özelliğine sahiptir. Nicel verilerin toplandığı Likert tipi ölçeğin

Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı 0,89 bulunmuştur. Ölçeğin geçerliliği için Buca Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümündeki akademisyenlerin görüşleri alınmıştır.

Ölçek, İzmir’de bulunan üniversitelerdeki öğrencilere araştırmacılarca, İzmir dışındakilere ise araştırmacıların ilgili üniversitede iletişim kurduğu öğretim elemanları aracılığıyla uygulanmıştır. Verilerin çözümlenmesinde frekans ve yüzde kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde araştırma problemleri sırasına göre, önceki bölümde açıklandığı şekilde elde edilen bulgular ve bu bulgulara ilişkin yorumlar yer almaktadır.

Öğrencilerin Öğrenimlerini Sürdürürken Parasal Engellerin Çıkacağı Endişesine İlişkin Görüşleri: Bazı öğrenciler öğrenimleri sırasında önceden tam olarak kestirilemeyen parasal engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum öğrencilerde değişik düzeylerde endişe yaratmaktadır. Öğrencilerin öğrenimlerini sürdürürken parasal engellerin çıkacağı endişesine ilişkin bulgular Tablo 2’de verilmektedir.

Tablo 2. Öğrencilerin Öğrenimlerini Sürdürmelerine İlişkin Ekonomik Kaygıları

Öğreniminizi sürdürürken parasal engellerin çıkacağından endişe ediyor musunuz?	S	%
Evet, biraz endişeliyim. Fakat muhtemelen öğrenimimi sürdürmem için yeterli param olacak.	932	50,7
Hayır, yeterli param olacak.	451	24,5
Evet, endişeliyim. Öğrenimimi sürdürmek için yeterli parayı bulamayabilirim.	383	20,8
Evet, çok endişeliyim. Öğrenimimi sürdürmem için hiç param yok.	73	4,0
Toplam	1839	100,0

Tablo 2’de görüldüğü gibi, öğrenimlerini sürdürmeleri için parasal engellerin çıkacağından öğrencilerin, %4,0’ü çok endişe duymakta; %20,8’i endişe duymakta; %50,7’si ise biraz endişe duymaktadır. Endişe duymayanların oranı, %24,5’te kalmaktadır.

Öğrencilerin Eğitimsel Amaçlarına Ulaşmalarının Önündeki Engellere İlişkin Görüşleri: Öğrenciler öğrenimleri sırasında, gerek okudukları fakülteden gerekse fakülte dışından kaynaklanan çeşitli engellerle karşı karşıya kalmaktadır. Bu engeller bazı durumlarda öğrencilerin öğrenimlerini sürdürmelerine olanak tanımamaktadır. Öğrencilerin eğitim amaçlarına ulaşmalarının önündeki engellere ilişkin bulgular Tablo 3’te verilmektedir.

Tablo 3. Öğrencilerin Eğitim Amaçlarına Ulaşmalarının Önündeki Engeller

Aşağıdakilerden hangisini eğitim amaçlarınıza ulaşmanızda en büyük engel olarak görüyorsunuz?	S	%
Eğitimimi tamamlamaya hiçbir engel görmüyorum.	787	42,8
Fakülteyle ilgili etkenler (dersler, öğretim elemanları, destek hizmetleri vb.)	534	29,0
Dış etkenler (aile yükümlülükleri, iş, parasal, kişisel sorunlar)	518	28,2
Toplam	1839	100,0

Tablo 3'te görüldüğü gibi eğitim, amaçlarına ulaşmalarının önündeki en büyük engel olarak öğrencilerin, %29,0'u fakülteyle ilgili etkenleri (dersler, öğretim elemanları, destek hizmetleri vb.); %28,2'si de dış etkenleri (aile yükümlülükleri, iş, parasal, kişisel sorunlar) görmektedir. Öğrencilerin %42,8'i ise öğrenimlerini tamamlamalarının önünde hiç bir engel görmemektedir.

Öğrencilerin Öğrenim Harcı Ödemeye İlişkin Görüşleri: Öğrenim harcı ödemek bir zorunluluk olarak öğrencilerin karşısına çıkmakta ve harç ödemeyen öğrencilerin kayıt yenileme işlemleri yapılmamaktadır. Bu uygulama öğrencilerin en azından bir kısmını ekonomik olarak zorladığı gibi, bir kısmının da bu uygulamaya karşı oldukları bilinen bir durumdur. Öğrencilerin öğrenim harcı ödemeye ilişkin görüşleriyle ilgili bulgular Tablo 4'te verilmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Öğrenim Harcı Ödemeye İlişkin Görüşleri

Öğrenim harcı ödemek sizi nasıl etkiliyor?	S	%
Harcın miktarından çok, harç ödemek zorunda olmak beni rahatsız ediyor.	497	27,7
Hem harç ödemek zorunda olmak beni rahatsız ediyor hem de parasal olarak sıkıntı çekiyorum.	436	24,4
Parasal olarak sıkıntıya düştüm; uygun bulmuyorum.	360	20,1
Parasal olarak sıkıntıya düşmedim; pek önemli değil.	306	17,1
Harç ödenmesini yerinde buluyorum.	192	10,7
Toplam	1791	100,0

Tablo 4'te görüldüğü gibi, öğrencilerin yaklaşık %70'inin öğrenim harcı ödemeyi uygun bulmadıkları veya bu uygulamadan rahatsız oldukları anlaşılmaktadır. Öğrenim harcı ödeyen öğrencilerin %20,1'i harç ödediği için parasal olarak sıkıntıya düştüğünü, %24,4'ü harç ödememenin hem parasal olarak sıkıntı yarattığını hem de harç ödemek zorunda olmanın kendisini rahatsız ettiğini, %27,7'si ise harç miktarından çok harç ödemek zorunda olmaktan rahatsız olduğunu ifade etmektedir. Buna karşın öğrencilerin %17,1'i harç ödediği için parasal olarak sıkıntıya düşmediğini, pek de önemli olmadığını;

%10,7'si de harç ödemesini yerinde bulduğunu ifade etmektedir.

Öğrencilerin Öğrenim Gördükleri Okullardan Öğrencilerin Kaydının Silinmesinin Nedenlerine İlişkin Görüşleri: Bazı öğrencilerin çeşitli nedenlerle üniversiteyle ilişkileri kesilmektedir. Bu durum öğrencinin kendisinden ya da içinde bulunduğu koşullardan kaynaklanabileceği gibi, üniversiteden veya üniversitenin bulunduğu ortamdan da kaynaklanabilir. Bu duruma ilişkin öğrenci görüşleriyle ilgili bulgular Tablo 5'te verilmektedir.

Tablo 5. Üniversite Öğrencilerinin Kaydının Silinmesinin Nedenlerine İlişkin Görüşleri

Okulunuzdan öğrencilerin kaydının silinmesinin nedenleri	Birinci neden		İkinci neden	
	S	%	S	%
Öğrencilerin ilgisiz olmaları ve yeterince çalışmamaları	531	30,9	256	14,9
Sınıf geçme ve sınav kuralları	319	18,6	345	20,1
Kişisel ya da ailevi sorunlar	241	14,1	266	15,5
Disiplin kuralları	232	13,5	240	14,0
Parasal sorunlar	166	9,7	239	13,9
Çevreye uyumsuzluk	146	8,5	203	11,8
Öğretim elemanlarının kusurları	51	3,0	99	5,8
Ders programlarının kusurları	16	0,9	37	2,2
Barınma sorunları	14	0,8	31	1,8
Toplam	1716	100	1716	100

Tablo 5'te görüldüğü gibi öğrenciler, üniversiteden öğrenci kayıtlarının silinmesinin birinci nedeni olarak, en çok öğrencilerin ilgisiz olmaları ve yeterince çalışmamalarını (%30,9); sınıf geçme ve sınav kurallarını (%18,6); kişisel ya da ailesel sorunları (%14,1) ve disiplin kurallarını (%13,5) göstermektedir. İkinci neden olarak da en çok sınıf geçme ve sınav kurallarını (%20,1); kişisel ya da ailevi sorunlarını (%15,5); ilgisiz olmalarını ve yeterince çalışmamalarını (%14,9); disiplin kurallarını (%14,0); parasal sorunları (%13,9) ve çevreye uyumsuzluğu (%11,8) göstermektedirler.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada üniversite öğrencilerinin öğrenimlerini sürdüremelerinin önündeki engellerin neler olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Araştırmaya

katılan öğrencilerin yaklaşık dörtte birinin (%24,8), öğrenimini sürdürmek için endişeli-çok endişeli olduğu anlaşılmaktadır. Bu öğrencilerin %4'ü hiç parası olmadığını, %20,8'i de öğrenimini sürdürmesi için yeterli parayı bulamayabileceğini dile getirmektedir. Öğrencilerin yarısı da (%50,7), biraz endişeli olduğunu ifade etmekle birlikte muhtemelen öğrenimini sürdürmek için yeterli parasının olacağını ifade etmektedir. Buna karşın öğrencilerin yaklaşık dörtte biri (%24,5), öğrenimini sürmek için endişe duymadığını ve yeterli parasının olacağını söylemektedir. Açıkgöz (1993a) tarafından yapılan araştırmada da benzer sonuca ulaşılmaması, geçen yıllar içinde sonucun pek de değişmediğini göstermektedir.

Kuşkusuz bu sonuçlar öğrencileri, hem sosyal ve psikolojik yönden hem de akademik başarı açısından olumsuz etkileyebilir. Nitekim ekonomik durumları alt ve orta düzeyde olan öğrencileri kapsayan bir araştırmada öğrencilerin %49,4'ü “En önemli ilk 3 sorunuz nedir?” sorusuna, “ekonomik” yanıtını vermiştir (Bilgin, 1998). Bir başka araştırmada ise gelir azlığının, üniversite öğrencilerinin başta gelen sorunlarından biri olduğu, %43'ünün 51–250 YTL arası parayla geçimlerini sürdürdükleri ve %6'sına ailelerinin para göndermediği saptanmıştır (Demir, Pala ve Baytekin, 2006). Bu durum, bir taraftan yoksul ailelerin çocuklarının çok zor koşullarda öğrenimlerini sürdürmeye çalıştıklarını, diğer yandan da yükseköğretim düzeyinde kredi ve burs sistemlerinin yeterince etkili işletilemediği ve gereksinimleri karşılamaktan uzak olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Öğrencilerin %42,8'i öğrenimlerini tamamlamalarının önünde hiçbir engel görmezken, %29'u öğrenimlerini sürdürmenin önünde en büyük engel olarak fakülteyle ilgili etkenleri (dersler, öğretim elemanları, destek hizmetleri vb.), %28,2'si de dış etkenleri (aile yükümlülükleri, iş, parasal, kişisel sorunlar) görmektedir. Öğrencilerin neredeyse üçte birinin öğrenimlerini sürdürmelerinin önünde engel olarak “fakülteyle ilgili etkenleri” göstermesi oldukça düşündürücüdür. Erdoğan, Şanlı ve Şimşek-Bekir'in (2005) araştırmasında öğrencilerin %58,3'ünün ders ve sınav programlarının uygunluğunu yetersiz gördükleri saptanmıştır. Saraçlı ve Saraçlı'nın (2006) çalışmasında öğrencilerin çoğu, derslerin çok zor olup ezberlemek zorunda kaldıklarını, ders yükünün çok fazla olduğunu ve derslerin akıcı bir biçimde işlenmediğini, öğrencilerin bir kısmı da sınavların üst üste yapılmasının sınav verimini düşürdüğünü ifade etmiştir. Demir vd.'nin (2006) araştırmasında ise öğrencilerin %6'sı ders notlarının yetersizliğini, %3'ü de ders programının yetersizliğini vurgulamıştır.

Çeşitli araştırmalarda öğretim elemanlarına ilişkin öğrenci görüşlerine başvurulmuştur. Bu araştırmalarda farklı sonuçlara ulaşılmakla birlikte, öğrencilerin öğretim elemanlarını yetersiz görmeleri ortak nokta olarak gözlenmektedir. Örneğin bir araştırmada, üniversite öğrencileri öğretim elemanlarını genel olarak “orta” düzeyde değerlendirmiştir. Bu araştırmada öğretim elemanlarının öğrenciler tarafından “çok iyi” olarak değerlendirilen davranışı yoktur. Öğrenciler öğretim elemanları hakkında olumsuz görüş bildirmiş; öğretim elemanlarını öğretmen-öğrenci ilişkileri, ders işleme, not verme ve konu alanındaki yeterlilik açılarından eleştirmişlerdir (Açıkgöz 1993b). Başka bir araştırmada üniversite öğrencilerinin %5’inin hocalarını yetersiz bulduğu saptanmıştır (Demir vd., 2006). Diğer bir araştırmada ise öğrencilerin %6,9’u öğretim elemanlarının yeterli bilgiye sahip olmadıklarını, %12,6’sı anlayışlı ve ılımlı olmadıklarını, %12,6’sı da öğrenciyi güdüleyecek yöntemler geliştirmediklerini dile getirmiştir (Şanlıer ve Şener, 2001). Bir diğer araştırmada öğretim üyelerinin mesleki bilgilerini, öğrencilerin %43,7’sinin, öğretim üyelerinin öğrencilerle olan iletişimini de %69,2’sinin yetersiz gördüğü saptanmıştır (Erdoğan vd., 2005). Bir araştırmaya göre öğrencilerin yalnızca %23,8’i bölümlerindeki öğretim elemanlarıyla rahat diyalog kurabilmektedir. Bu araştırmada, karşılaştıkları öğrenim sorunlarına üniversitede yardım edebilecek kimseyi bulamıyorum yargısına, öğrencilerin %42,3’ü evet, %36,4’ü ise kısmen yanıtını vermiştir (Saraçlı ve Saraçlı, 2006).

Öğrencilerin %28,2’si öğrenimlerini sürdürmelerinin önünde engel olarak aile yükümlülükleri, iş, parasal ve kişisel sorunlardan oluşan dış etkenleri görmektedir. Bir araştırmada öğrencilerin aile sorunlarını (%65) en önemli sorun olarak gördüklerini saptanmıştır (Bilgin, 1998). Üniversite öğrencilerinin büyük çoğunluğunun öğrenimlerini ailelerinden uzakta sürdürmeleri, barınma, beslenme ve sağlık alanlarında önemli güçlükler yaşamalarına neden olmaktadır. Kredi ve Yurtlar Kurumu yurtlarında kalma olanağı bulamayanlar, barınma ve sağlık koşulları bakımından pek de iyi olmayan özel yurtlarda, kiralık evlerde ya da pansiyonlarda kalmaktadır. Çitil, İspir, Söğüt ve Büyükkasap (2006) öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%81) okulun yemek, ulaşım, barınma vs. olanaklarından memnun olmadıklarını saptamıştır. Barınma, beslenme ve sağlık gibi temel gereksinim alanlarının birbirleriyle yakın ilişki içinde olduğu gerçeğinden hareketle, öğrencilerin barındıkları ortamın elverişli olmaması, yeterli ve dengeli beslenememeleri, sağlıklarını da olumsuz yönde etkileyecektir.

Öğrencilerin sorunlarıyla ilgili olarak yapılan bir araştırmada, öğrencilerin arkadaşlık ilişkileriyle ilgili belirlenen yedi problem alanı içinde “ilişkilerin

yüzeysel olması”, “ilişkilerin çıkara dayanması”, “aşırı rekabet” ve “ilişkilerdeki aşırı bireysellik ve bencillik” ile ilgili sorunlar en sık belirtilenler olup, bu alandaki sorunların %71,6’sını oluşturduğu belirlenmiştir (Gizir, 2005).

Öğrencilerin büyük çoğunluğunun (%72,2) öğrenim harcı ödemeyi uygun bulmadıkları veya bu uygulamadan rahatsız oldukları anlaşılmaktadır. Açıkgöz’ün (1993a) araştırması da bu bulguyu desteklemektedir. YÖK’ün (1998) araştırmasında da öğrencilerin %11’i harçların önemli bir gider olduğunu dile getirmektedir. Genel olarak eğitime, özelde ise üniversitelere aktarılan kamu kaynaklarının yeterli olmadığı bilinmektedir. Bazı politikacılar, işadamları, eğitimle ilgili çeşitli kurum ya da kişiler kamu kaynaklarının sınırlı olmasından hareketle, devletin daha fazla kaynak ayıramayacağını, bu nedenle de alınan hizmetin bedelinin, en azından bir kısmını, hizmeti alanların ödemesi gerektiğini dillendirmektedirler. Buna karşı çıkanlar ise eğitimin bir hak ve bir kamu hizmeti olduğunu, dolayısıyla da finansmanının kamu tarafından sağlanması gerektiğini ileri sürmektedirler (Özsoy, 2004; Altıntaş, 2005; Zoraloğlu, Şahin ve Şahin-Fırat, 2005).

Öğrencilerin, üniversiteden çeşitli nedenlerle kayıtlarının silinerek öğrenimlerini tamamlayamamaları, ülkede kanayan bir yara olarak görülmekte ve bu yüzden sık sık öğrenci afları gündeme gelmektedir. Öğrenci kayıtlarının silinmesinde birinci ve ikinci nedenler birlikte ele alındığında ilk beş sırada sırasıyla, öğrencilerin ilgisiz olmaları ve yeterince çalışmamaları (1.neden %30,9; 2.neden %14,9), sınıf geçme ve sınav kuralları (1.neden %18,6; 2.neden %20,1), kişisel ya da ailesel sorunlar (1.neden %14,1; 2.neden %15,5), disiplin kuralları (1.neden %13,5; 2.neden %14,0), ve parasal sorunlar (1.neden %9,7; 2.neden %13,9) gösterilmektedir. Benzer konuda yapılan bir araştırmada da öğrencilerin %35,92’si okuldan ilişki kesilmesinin birinci nedeni olarak “öğrencilerin ilgisizliğini ve yeterince çalışmadıklarını” göstermektedir. Aynı araştırmada kişisel ya da ailesel sorunları öğrencilerin %8,74’ü, sınıf geçme ve sınav kurallarını %32,28’i okuldan ilişki kesilmesinin birinci nedeni olarak göstermektedir (Açıkgöz, 1993a). Her iki araştırmada da, kayıtlarının silinmesinin sorumlusu olarak ilk sırada öğrencilerin kendilerini göstermelerinde üniversite öncesinde yetişkin gözetiminde zorlu sınav yarışında yoğun çalışma temposu içinde bulunmaları etken olabilir. Yoğun çalışma temposunun ardından üniversiteye yerleştikten sonra öğrenciler, belli bir rahatlamanın içine girmiş olabilirler. Ayrıca bu bulgu, üniversite öğrenimi sürecinde, anne-babalarından kısmen bağımsız bir yaşam sürmeye başladıktan sonra, öğrencilerin ders çalışma konusunda otokontrollerini

sağlayamadıklarını ve ders çalışma stratejilerini yeterince edinemediklerini düşündürmektedir.

Öte yandan kayıt silinmesinin birinci nedeni olarak dördüncü sırada (%13,5) disiplin kurallarının gelmesi, üniversitelerde öğrencilerin kendilerini ifade etmede sorunlarla karşı karşıya olduklarını ve büyük baskılar yaşadıklarını göstermektedir. Bu oran her yüz öğrenciden 7-8'nin bu nedenle kaydının silindiği anlamına da gelmektedir. Bilgin'in (1998) araştırmada, "düşüncelerini söyleyememek" öğrencilerin sorunları sıralamasında üçüncü sırada (%46,6) yer almıştır. Şanlıer ve Şener'in (2001) araştırmasında ise öğrencilerin %5,7'sinin üniversitede düşüncelerini özgürce ifade edemedikleri saptanmıştır. Bu bulgular, araştırma bulgusunu desteklemektedir. Yapılan başka bir araştırmada ise üniversite öğrencilerinin %80'inin eğitimin eleştirel düşünme, kişiye kendini ifade etme becerisi kazandırmadığını; %91'inin 'sorgulayıcı' değil, 'söylenenleri kabullenici' nitelikte bir eğitim gördüklerini; %80'inin eğitimin kendilerine bağımsız karar verme yetisi kazandırmadığını; %82'sinin ülke ve dünya sorunlarına duyarlı yetiştirilmediklerini; sonuç olarak öğrencilerin %91,5'inin eğitim sisteminden memnun olmadığını göstermiştir (Eşme, 2004).

Son söz olarak, eğitim temel bir haktır. Bu hakkın yerine getirilmesi sorumluluğu devlete ait olmalıdır. Yükseköğretim herkes için erişilebilir olmalı, bireyin yeteneği ve isteği dışındaki etkenlerle eğitim alması engellenmemelidir. Bu amaçla eğitimin diğer aşamalarında öngörüldüğü gibi, yükseköğretimde de eğitim parasız olmalı; üniversite öğrencilerinin öğrenimlerini sürdürmelerinin önündeki engelleri ortadan kaldıracak önlemler alınmalıdır.

Dipnot

¹ Bu makale, DEÜ Araştırma Fonu'nca desteklenen "Üniversite Öğrencilerinin Beklenti ve Sorunları" (Proje No: 04.KB.EĞT.011) adlı araştırmadan elde edilen verilere dayalı olarak yazılmıştır.

Kaynakça

Açıkgöz, K. (1988a). *Üniversite (eğitim bilimleri) öğrencilerinin eğitimlerine ilişkin görüş ve önerileri*, Yayınlanmamış araştırma raporu, Malatya.

Açıkgöz, K. (1988b). *Üniversite (eğitim bilimleri) öğrencilerinin eğitimlerine ilişkin beklentileri, doyum düzeyleri ve sorunları*, Yayınlanmamış araştırma raporu, Malatya.

Açıkgöz, K. (1993a). "Üniversite etkililiği ve üniversite öğrencilerinin eğitsel amaçları, doyumları ve sorunları" Eğitim Bilimleri Dergisi Buca Eğitim Fakültesi Yayın Organı 2 (4), 83-123.

Açıkğöz, K. (1993b). “Üniversite öğrencilerinin öğretim elemanlarını öğretmen-öğrenci ilişkileri, sınıf-ıçi öğretim davranışları, sınıf yönetimi ve kişilik özellikleri boyutlarında değerlendirmeleri” *Eğitim Bilimleri Dergisi Buca Eğitim Fakültesi Yayın Organı* 2 (4), 125-153.

Altıntaş, M. (2005). Anayasa hükümlerine karşın ücretli yükseköğretim, *Eğitim Bilim Toplum* 3 (10), 86-95.

Bilgin, M. (1998). Üniversite öğrencilerinin sorunları ile değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*.

Çitil, M., İspir, E., Söğüt, Ö. ve Büyükkasap, E. (2006). Fen edebiyat fakültesi öğrencilerinin profilleri ve başarılarını etkilediğine inandıkları faktörler; K.S.Ü. örneği. *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi* 8 (2), 69-81.

Demir, A., Pala, A. ve Baytekin, H. (2006). Ziraat fakülteleri öğrencilerinin sosyal yapıları, eğilimleri ve sorunları üzerinde bir araştırma. *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3 (3), 259-267.

Düzcan, S.E ve Zincir, M. (2004). Bilimsel üretim ve üniversite tartışılırken yanıtlanması gereken bir kaç soru. *Üniversite ve Toplum*. (4)1, 11-13 <http://www.universite-toplum.org>

Ercan, F. (1998). *Eğitim ve kapitalizm. İstanbul: Bilim ve Öğretim Elemanları Sendikası Ortak Yayını*.

Erdoğan, S., Şanlı, H. S. ve Şimşek-Bekir, H. (2005). Gazi Üniversitesi, eğitim fakültesi öğrencilerinin üniversite yaşamına uyum durumları. *Kastamonu Eğitim Dergisi* 13 (2), 479-496

Eşme, İ. (2004). Eğitim hayattan çok uzak.
<http://www.maltepe.edu.tr/basinda/makaleler/isaesmeradikal04.asp> (12.11.2008).

Fernandez, R. ve Rogerson, R. (1995). On the political economy of education subsidies, *Review of Economic Studies*, 62: 249-262

Gizir, C. A. (2005). Orta Doğu Teknik Üniversitesi son sınıf öğrencilerinin problemleri üzerine bir çalışma. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(2), 196-213.

Gündoğar, D., Gül, S. S., Uskun, E., Demirci, S. ve Keçeci, D. (2007). Üniversite öğrencilerinde yaşam doyumunu yordayan etkenlerin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 10 (1), 14-27.

Heath, J.A. (1998). The financing and provisioning of education and health services in developing countries: Review article, *Economics of Education Review*, 17(3): 359-362

Rozada, M.G. ve Menendez, A. (2002). *Economics of Education Review* 21, 341–351

Okçabol, R. (2007). *Yükseköğretim Sistemimiz: Tarihsel Gelişim, Bugünkü Durum ve Yükseköğretim Sorununa Sistemler Yaklaşımı*. Ankara: Ütopya Yayınevi.

ÖSYM (2008) Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi 2007–2008 öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri. Öğrenci sayıları: öğretim alanlarına göre lisans düzeyindeki öğrenci sayıları.
<http://www.osym.gov.tr/BelgeGoster.aspx?F6E10F8892433CFFF88F742D0D71125168BB5005A7961B47> (04.12.2008)

Özsoy, S. (2004). Eğitim hakkı: Kendi dilini bulamamış bir söylem. *Eğitim Bilim Toplum*, 2 (6). 58-83.

Özsoy, S. (2002). Yükseköğretimde ticarileşme süreci ve hak söylemi. *Özgür Üniversite Forumu*, 17: 80-103.

Şahin, İ.; Şahin-Fırat, N.; Zoraloğlu, Y.R. ve Açıkgöz, K. (2009). Üniversite öğrencilerinin sorunları. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 4 (4), 1435-1449.

Saraçlı, Z. ve Saraçlı, S. (2006). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF öğrencilerinin demografik özellikleri ile üniversite sorunları arasındaki ilişkinin doğrusal olmayan kanonik korelasyon analizi ile incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 27-38

Şanlıer, N. ve Şener, H.F. (2001). Mesleki eğitim fakültesinin çeşitli bölümlerinde okuyan öğrencilerin eğitim gördükleri bölümlerden memnun olma durumları ve beklentileri. *X. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, (1. cilt)*. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi, 7-9 Haziran, 1-10.

Ün Açıkgöz, K. ve Açıkgöz, K. (1992). *Üniversite Denilen Yer*. Malatya: Uğural Matbaası.

YÖK (1998). Üniversite öğrencileri aile gelirleri, eğitim harcamaları, mali yardım ve iş beklentileri araştırması. <http://www.yok.gov.tr/egitim/raporlar/ailegel.html> erişim: 03.11.2008

Zoraloğlu, Y. R.; Şahin, İ. ve Şahin-Fırat, N. (2005). İlköğretim okullarında kaynak sorunu. *Eğitim Bilim Toplum* 3 (12), 86-101.